

H. K. Riikonen

Yleinen kirjallisuustiede, Helsingin yliopisto

Tradition kantaja ja uusien näkökulmien soveltaja

Yleisen kirjallisuustieteen alku Helsingin yliopistossa sijoittuu vuoden 1852 suureen yliopistouudistukseen, jonka yhteydessä lakkautettiin kaunopuheisuuden (*eloquentia*) professuuri ja tilalle perustettiin kaksi uutta oppiainetta, toisaalta Rooman kirjallisuus, toisaalta estetiikka ja nykyiskansain kirjallisuus (*estetik och nyare litteratur*). Jälkimmäisen viran ensimmäisenä professorina aloitti Fredrik Cygnaeus kaksi vuotta myöhemmin. Oppiaineen piiriin kuuluivat estetiikan ja kirjallisuudentutkimuksen ohella myös teatterihistoria ja taidehistoria, oikeastaan myös niin sanotut uudet kielet ennen filologia-professuurien perustamista. Taidehistoria sekä myöhemmin myös teatterihistoria teatteritieteenä ovat eriytyneet omiksi oppiaineikseen. Myös estetiikka ja kirjallisuudentutkimus ovat jo pitkään olleet erillisiä oppiaineita. Tämän kehityksen myötä itse kirjallisuudentutkimuksen opettajaresurssit ovat jääneet kahden professorin ja kahden yliopistonlehtorin varaan, vaikka opiskelijoiden määrä on moneen muuhun aineeseen verrattuna huomattavan suuri. Lisäksi oppiaineessa on tällä hetkellä kaksi tutkijatoria sekä amanuenssi. Oppiaine kuuluu Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitokseen. Vastuuprofessorina toimii Heta Pyrhönen.

Yleinen kirjallisuustiede on merkinnyt pääasiallisesti keskeisten eurooppalaisten kielialueiden kirjallisuuksien tutkimusta pääpainon kohdistuessa professorista ja muista tutkijoista riippuen englannin-, saksan- ja ranskankieliseen kirjallisuuteen; juuri näillä kielillä on joukko merkittävimpiä tutkimuksia julkaistu. Myös suomalaista kirjallisuutta on oppiaineen piirissä tutkittu varsin paljon. Periaatteessa oppiaineen kohteena on keskiajan jälkeinen kirjallisuus, mutta yhteyksiä on pidetty myös antiikintutkimukseen (klassilliseen filologiaan) vuosina 2007 ja 2009 ilmestyneiden teosten *Kirjallisuus antiikin maailmassa* ja *Kulttuuri antiikin maailmassa* myötä. Lähes aina oppiaineen yksittäiset professorit ovat kirjoittaneet useamman kielialueen kirjallisuudesta.

Ennen kaikkea Yrjö Hirnin edustamasta kulttuurihistoriallisesta ja Rafael Koskimiehen edustamasta kirjallisuushistoriallisesta painotuksesta siirryttiin filologiaustaiseen tutkimukseen, johon kuului muun muassa Maija Lehtosen laaja ranskankielinen väitöskirja Chateaubriandin kuvakielestä. 1960-luvun lopulla siirryttiin tekstianalyttiseen tutkimukseen, jonka paikalle on sittemmin tullut narratologinen tutkimus. 2000-luvulla oppiaine on keskeisesti osallistunut myös kaunokirjallisuuden ja tietokirjallisuuden suomennosten historioiden (2007, 2013) kirjoittamiseen (edelli-

sen päätoimittajana H. K. Riikonen, jälkimmäisen toimittajat Outi Paloposki ja H. K. Riikonen). Myös kirjallisuuden teoreettiset kysymykset ovat tulleet esille oppiaineen historian aikana (esimerkiksi Rafael Koskimiehen saksankielinen tutkimus romaanin teoriasta).

Keskeisesti tutkimuksen kohteena oleva kirjallisuudenlaji on ollut romaani, mutta melko paljon on tutkittu myös lyriikkaa. Nytkemmin huomion kohteiksi ovat nousseet myös esseet, matkakirjallisuus ja satiiri sekä sarjakuva ja kuvakirjat. Lastenkirjallisuuden tutkimusta on harjoitettu 1950-luvun lopulta lähtien.

Tämänhetkisen opetus- ja tutkimushenkilökunnan tieteelliset intressit ovat laaja-alaisia. Professori Heta Pyrhösen uudemmassa tuotannosta mainittakoon monografia *Bluebeard Gothic: Jane Eyre and its Progeny* (2010), joka on tutkimus Charlotte Brontëstä ja Siniparta-satuperinteestä, sekä *Jane Austen, aikalaisemme* (2014), jossa esillä on Austenin romaanituotanto ja Austen-adaptaatiot. Parhaillaan Pyrhönen on tutkimassa bestseller-nuortenkirjallisuutta ja *Silta*-televisiosarjaa.

Professori H. K. Riikonen on edellä mainittujen käännohistorioiden toimittamisen ohella julkaissut otsikolla *Im Dienste von Sprache und Literatur* (2013) Uusfilologisen yhdistyksen historian sekä Olavi Paavolaisen elämää ja tuotantoa käsittelevän teoksen (2014), minkä lisäksi hän on toimittanut yhdessä Ville Laamasen kanssa Paavolaisen Neuvostoliitto-tekstit (2016). Parhaillaan hän kirjoittaa esitystä Emil Zilliacuksen tuotannosta. Tutkimusyhteistyötä hänellä on ollut etenkin yliopiston Tutkijakollegiumin johtajan, dosentti Sari Kivistön kanssa.

Yliopistonlehtori, dosentti Kai Mikkonen on muun muassa julkaissut vuonna 2005 teoksen *Kuva ja sana* ja on vastikään saanut valmiiksi käsikirjoituksen *The Narratology of Comic Art*, joka on ensimmäinen laaja kokonaisvaltainen esitys sarjakuvan narratologiasta. Mikkosen monografia *Narrative Paths. African Travel in Modern Fiction and Nonfiction* ilmestyi 2015; siinä käsitellään fiktion ja matkakirjallisuuden suhdetta eräiden 1900-luvun alun eurooppalaisten kirjailijoiden tuotannossa. Yliopistonlehtori (virkavapaana), dosentti Janna Kantola on keskittynyt lyriikan tutkimukseen, etenkin Pentti Saarikosken, Gunnar Ekelöfin ja Henri Michaux'n tuotantoon; viimeksi mainittua hän on myös kääntänyt. Nytkemmin hänen kiinnostuksensa kohteena on myös animal studies -tutkimussuunta. Yliopistonlehtori (ma.), dosentti Klaus Brax on tutkinut erityisesti postmodernia historiallista romaania. Hänen aihetta käsittelevä laaja suomenkielinen monografiansa ilmestyy alkuvuodesta 2017. Tutkijatohtori Sanna Nyqvist on tutkinut pastissin historiaa ja ilmentymiä; hän johtaa parhaillaan monitieteistä projektia ”Taide, tekijyyden muutos ja tekijänoikeus”, jossa käsitellään tekijän asemaa ja oikeuksia nykypäivän taidemaailmassa. Tutkijatohtori Sami Sjöberg on tutkinut juutalaisuutta ja avantgardea; syksyllä 2016 ilmestyy hänen yhdessä Mark Gelberin kanssa toimittamansa antologia *Between Rebellion and Revelation: Jewish Aspects*

in the Avant-Garde. Sjöberg tutkii myös nykyistä lajityyppettä sekoittavaa niin sanottua interstitiaalista kirjallisuutta.

Tammen Keltaisen kirjaston 60-vuotisjuhlien merkeissä Heta Pyrhönen ja Sanna Nyqvist ovat yhdessä Päivi Koiviston kanssa toimittaneet teoksen *Keltaiset esseet: Keltainen kirjasto tutkijoiden silmin* (2016), joka sisältää jatko-opiskelijoiden esseitä Keltaisessa kirjastossa julkaistuista romaaneista.

Oppiaineessa tehdyt pro gradu -tutkielmat ovat jo pitkään käsitelleet voittopuolisesti englanninkielistä kirjallisuutta, mutta jatkuvasti on valmistunut tutkielmia myös saksan- ja ranskankielisestä kirjallisuudesta. Oppiaineen luonteeseen on olennaisesti kuulunut se, että myös ”harvinaisemmista” kielistä on voitu kirjoittaa graduja: viime vuosina graduja on valmistunut esimerkiksi tšekin-, nykykreikan-, viron- ja japaninkielisestä kirjallisuudesta. Tällaisissa tapauksissa tutkielman toisena tarkastajana on tavallisesti ollut ao. kieliaineen professori tai lehtori. Toisaalta oppiaineen asiantuntemusta on käytetty hyväksi filologia-aineiden kirjallisuusaiheisten pro gradu -tutkielmien ja väitöskirjojen ohjauksessa ja arvioinnissa. Tutkijaseminaarissa (jatkokoulutusseminaarissa), jota oppiaineen professorit yhdessä pitävät, käy myös kieliaineiden jatko-opiskelijoita.

Useimmat pro gradu -tutkielmat käsittelevät uutta kirjallisuutta, mutta jatkuvasti myös vanhempi kirjallisuus on tullut esille. Tutkielmien aiheet ovat hyvin vaihtelevia. Suosittua on ollut esimerkiksi dekkarien ja lastenkirjallisuuden tutkimus. Viime aikoina ovat korostuneet kaunokirjallisuudessa esiintyvät ekologiset, eettiset ja postkolonialistiset näkökohdat ja kysymyksenasettelut. Aiheiden vaihteleva aihepiiri koskee myös väitöskirjoja, joita oppiaineesta valmistuu tasaisesti vuosittain 1–2.

Helsingin yliopistossa on meneillään tutkinnonuudistus, ns. Iso pyörä, jonka määrä astua voimaan syksyllä 2017 ja joka muuttaa radikaalisti oppiaineiden itsenäistä asemaa. Kaikkia ratkaisuja, jotka koskevat myös yleisen kirjallisuustieteen asemaa, kandidaatti- ja maisteriohjelmien suhteen ei tätä kirjoitettaessa vielä ole tehty. Oppiaineen osalta suunnittelu on tapahtunut läheisessä yhteistyössä estetiikan, musiikkieteen ja teatteritieteen kanssa. Tilanteen epävarmuutta osoittavat myös suunnitelmat taiteiden tutkimuksen oppiaineiden siirtämisestä kirjallisuudentutkimusta lukuun ottamatta Taideyliopistoon.